

2. ZÁKLADNÍ STAVEBNÍ KAMENY NEJEN VÝSLOVNOSTI

2.1 Raný vývoj

Jak již bylo zmíněno, řeč je nedílnou součástí celkového psychomotorického vývoje. Objeví-li se problémy ve vývoji řeči, vždy je potřeba se zamýšlet nad tím, jaký byl psychomotorický vývoj dítěte od prenatálního období do současnosti.

Důležitý je **průběh těhotenství i průběh porodu** a zcela zásadní roli hraje **první rok života dítěte**. Z hlediska vývoje řeči je důležité, zda bylo dítě **kojeno** a zda a jak dlouho mělo **dudlík**. Záleží i na hračkách a pomůckách, které má miminko k dispozici. K nim se ještě vrátíme v dalších částech knihy.

Vývojové mezníky kontroluje pediatr, nicméně považují za důležité, aby s nimi byli i rodiče alespoň rámcově obeznámeni. Na kontrolách může něco uniknout pozornosti, ale obava rodiče, že něco není v pořádku, by nikdy neměla být brána na lehkou váhu. Pokud již k nějakým obtížím ve vývoji dojde, je dobré je řešit co nejdříve, aby celkový vývoj mohl dále nerušeně pokračovat.

Sledujeme jak mezníky v motorickém vývoji, které v případě obtíží řešíme s dětským fyzioterapeutem, tak i psychický vývoj dítěte. V obojím musí docházet k pokrokům, aby se mohla řeč zdárně rozvíjet. A naopak si můžeme říct, že opoždění či obtíže v motorickém či psychickém vývoji prakticky vždy způsobuje opoždění či obtíže ve vývoji řeči.

Ne náhodou jsou mezníky v psychomotorickém vývoji dítěte provázány s mezníky ve vývoji řeči, které jsem uvedla výše.

2.1.1 Vývojové mezníky v prvním roce věku a jejich souvislost s řečí

- ✓ Ve třech měsících dítě **pase koníky**, zlepšuje se zrakové vnímání, dítě více zkoumá a **brouká**.
- ✓ V šesti měsících se dítě **přetáčí ze zad na břicho**, **žvatlá**, lépe ovládá ručičky a brzy začne užívat první **gesta**.
- ✓ V osmi měsících se dítě dokáže **posadit** a udržet se v sedu, vylepšuje **žvatlání i gesta**, začíná **lézt**, získává jiný úhel pohledu na svět a více podnětů ke komunikaci, začíná chápat **stálost předmětů**, tedy že to, co nyní nevidí, nepřestalo existovat, rozvíjí se také **sdílená pozornost**, oboje je důležitým základem pro rozvoj komunikace, tedy i řeči.
- ✓ V deseti měsících se dítě staví u nábytku, rozvíjí se porozumění světu a celkové objevování světa.
- ✓ Kolem prvního roku ne náhodou přicházejí **první slova** a **první krůčky**.

DŮLEŽITÉ BODY:

- ✓ Obtíže ve vývoji řeči nemívají jedinou příčinu, jedná se obvykle o kombinaci několika faktorů.
- ✓ Velký význam hraje první rok života dítěte.
- ✓ Vývoj řeči je provázán s celkovým psychomotorickým vývojem a jeho mezníky.

CVIČENÍ

Kde se vaše dítě aktuálně nachází? Odpovídá jeho řečová fáze biologickému věku?

Opět není tak zásadní, aby vše proběhlo přesně v „tabulkovém“ věku. Důležité je, aby jednotlivé fáze proběhly, byly splněny. Pokud nebyly, v mnohém lze i zpětně vyhledat odbornou pomoc a fáze docvičit, velmi tím pomůžete dalšímu rozvoji mozku a celkovému psychomotorickému vývoji.

Mnoho dětí má dnes vývoj řeči vzhledem k výše uvedenému přehledu opožděnější. To nemusí být nutně špatně. Jen se skutečně zamyslete, zda dítě jednotlivými fázemi zdárně prochází a vykazuje pokroky.

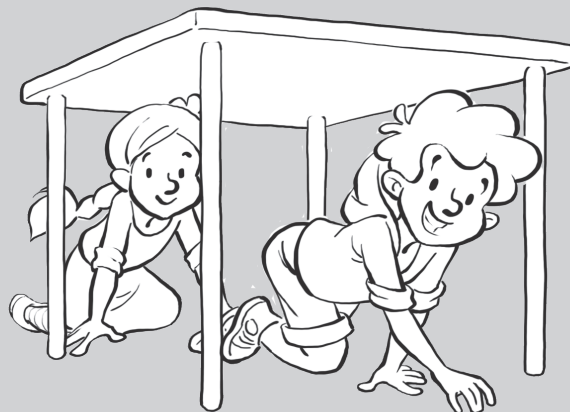

CVIČENÍ

Jednou z velmi důležitých aktivit ve vývoji je lezení. Velmi zjednodušeně procvičuje a propojuje celý mozek. Vůbec není na škodu si zalézt i v pozdějším věku.

Připravte si doma či na zahradě tunely postavené ze stolu, židlí či obručí nebo můžete koupit přímo prolézací tunely a užít si legraci.

Podobně skvělé jsou všechny možné prolézačky, podlézačky, přelézačky či dětské lezecké stěny na hřištích či v dětských koutcích. Všechny aktivity, při nichž zapojujeme všechny čtyři končetiny, krásně procvičují mozek. Vzpomeňte si na to, až příště nebudete moct dostat dítě z prolézaček dolů.

2.2 Vztahy a komunikace v rodině

Vztahy a komunikace v rodině jsou stále zásadní a nenahraditelné technologiemi či aplikacemi, ať už volíme jakkoli kvalitní obsah.

Žijeme v rychlé době, máme všichni, včetně dětí, mnoho úkolů a povinností, zvykli jsme si povídat si „za pochodu“. Málokdy si s dětmi skutečně v klidu sedneme a povídáme si tak, abychom se sobě navzájem dívali do očí, aby dítě mohlo vnímat celý náš obličej, mimiku, emoce, pohyby svalů, vše, co se v našem obličejí při řeči přirozeně odehrává a co zásadně chybí v animovaných pohádkách.

Zkuste na to myslet a zařazovat **povídání tváří v tvář** už od nejmenších dětí, kdykoli je to možné. Nejmenším dětem či dětem s komplikovaným vývojem řeči či více diagnózami umožněte si **řeč i osahat**. Dotýkat se mluvícího obličeje, krku, vnímat výdechový proud vzduchu při řeči, propojovat řeč se zrakovými a sluchovými vjemy. To všechno jsou důležité střípky, které si dítě ukládá a postupně je začíná napodobovat a tvořit si vlastní řeč.

V dnešní době také přibývá dětí, které z nejrůznějších důvodů začínají mluvit později. Důležité je si uvědomit, že dítě musí mít nejprve **chuť komunikovat**, aby začalo mluvit. Pro některé děti je mluvení obtížnější než pro jiné, překonávají mnohá úskalí. O to větší musí být jejich vnitřní motivace k mluvení, mluvení jim musí dávat smysl. To se děje tam, kde komunikace přináší krásné pocity, sdílení je zdrojem radosti, dává smysl vyjádřit své potřeby, protože pak jsou naplněny. Z toho důvodu je žádoucí **reagovat již na počáteční neverbální snahy dítěte o komunikaci**, skutečně svým chováním a přístupem zvát dítě k tomu, aby se vyjádřilo a podporovat ho v dalších a dalších projevech.

Dalším základním kamenem toho, aby dítě vůbec mluvilo, je **porozumění**. Dítě může mluvit až ve chvíli, kdy rozumí řeči lidí kolem sebe, tedy začne chápat, co se kdy kde říká a co to přináší. I to se nejlépe rozvíjí právě v rodině. V opakovaných situacích, které dávají dítěti šanci pochopit, která slova k čemu patří a co znamenají. Pro začátek vývoje řeči jsou tyto rutiny doplněné stále stejnými komentáři velmi důležité.

A když už se vývoj řeči z nějakého důvodu nedaří úplně podle plánu a je potřeba docházet na logopedii, je to opět rodina, kde se odehrává ta hlavní část cvičení. Logoped je průvodcem, který doporučí cvičení a vysvětlí, co a jak je třeba cvičit. Ostatní je ale na rodině. Tam, kde je **komunikačně přívětivé prostředí**, bývá snadnější se dohodnout na cvičeních, vysvětlit dítěti, co a proč je potřeba cvičit, nastavit spolupráci tak, aby vyhovovala všem zúčastněným. Pro učení se něčemu novému je nezbytné nastavit podmínky tak, aby dítě bylo v pohodě, pokud možno **v pozitivních emocích**, jen tak může mozek přijímat, zpracovávat a ukládat nové informace. Někdy je náročné vše hezky nastavit, ale věřím, že tipy z této knihy mohou velmi pomoci.

DŮLEŽITÉ BODY:

- ✓ Povídejte si s dítětem tvář v tvář.
- ✓ Umožněte dítěti zkoumat řeč všemi smysly.
- ✓ Reagujte na neverbální snahy dítěte o komunikaci.

CVIČENÍ

Zamyslete se nad tím, kdy a jak si povídáte se svým dítětem. Máte na sebe čas jen cestou ze školky, na kroužek, domů? Nebo si někdy povídáte i tvář v tvář, aniž byste u toho věnovali pozornost čemukoli jinému?

Zařazujte komunikační hry a cvičení i opičení a zrcadlení.

Na opičky

Stoupněte si proti sobě, dělejte různé jednoduché pohyby nejprve rukama, nohama, hlavou, postupně přejděte na pohyby úst a jazyka, dítě napodobuje. Můžete si vyměnit role, vždy je dobré nebýt stále v pozici učitele a nebát se vystřídat se.

Totéž můžete zkoušet před velkým zrcadlem, kde se vidíte vedle sebe. Příklady: zvednutí levé ruky, pokrčení pravé nohy, předklon hlavy, poskočení snožmo, vytočení levé špičky do strany, krok pravou nohou dozadu, zamávání pravou rukou, levá ruka v pěst... Na cvičení pusy a jazyka můžete využít inspiraci z další části knihy.

Tip: Pokud se dítěti plete pravá a levá, můžete si například oba dát na pravou ruku gumičku či mašličku.

Zrcadlení rukama

Jemná motorika, tedy drobné pohyby rukou a prstů, velmi úzce souvisí s vývojem řeči. Když se zlepší jemná motorika, velice často se zlepší i řeč.

Sedněte si ke stolu, dejte ruce dlaněmi na stůl a zkoušejte různé variace:

Pravá ruka v pěst, levá ruka roztáhne prsty, pravá ruka je opřena malíkovou hranou o stůl, levá ruka v pěst s vystrčeným ukazováčkem, pravá ruka se dotýká stolu jen ukazováčkem a prostředníčkem atp.

Můžete cvičit jednou rukou, oběma rukama totéž, každou rukou něco jiného, tím navyšujete obtížnost.

2.3 Motorika

Motorikou jsme se již zabývali v částech o raném vývoji i o vztazích a komunikaci v rodině, zcela jistě si zaslouží samostatnou kapitolu.

Řeč je nejjemnější motorika. Vychází z motoriky hrubé, jemné i grafomotoriky. Zlepší-li se některá z motorik, velmi pravděpodobně selepší i řeč. Pokud je naopak některá motorika komplikovaná, nerozvíjí se tak, jak bychom si přáli, velmi pravděpodobně to negativně ovlivní i vývoj řeči. Proto u dětí, které mají obtíže v motorickém vývoji či diagnózu související s nějak omezenou motorikou, je třeba s tímto počítat a pracovat komplexně – za pomoci fyzioterapie, ergoterapie, logopedie, a to ideálně již od raného věku.

V dnešní době jsou na tom ale motoricky hůře i děti, které nemají přímo nějakou diagnózu související s motorickým vývojem. Žijeme zkrátka v jiné době a je potřeba vzít to na vědomí.

Základem všech motorik je **motorika hrubá**, nejprve se tedy věnujeme jejímu rozvoji a pokračujeme až k menším částem těla, k jemnějším svalům, až k těm nejjemnějším kolem úst a jazyka.

Velmi se přimlouvám za možnost volného pohybu na nejrůznějším podkladu již od raného dětství. Miminka potřebují prostor a volnost na to, aby mohla trénovat své motorické dovednosti, nesvědčí jim příliš mnoho času stráveného v autosedačkách, kočárcích či nosítkách, prostor k volnému pohybu je nezbytný. Stejně tak u větších dětí jsou velmi prospěšné všechny aktivity v nerovném terénu, kde dítě může chodit, běhat, lézt, přelézat, podlézat, překračovat, vyvažovat nerovnosti... Je to výborný trénink pro motoriku a pro mozek, a ač se to nemusí na první pohled zdát, i pro řeč.